

СЕКЦІЯ:
ДІЯЛЬНІСТЬ КАФЕДРИ НАРОДНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ХДАК
У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ НАРОДНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНОГО
ВИКОНАВСТВА СЛОБОЖАНЩИНИ І УКРАЇНИ

А. Сташевський, І. Сташевська

**КАФЕДРА НАРОДНИХ ІНСТРУМЕНТІВ
ХАРКІВСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ АКАДЕМІЇ КУЛЬТУРИ
В РІЧНИЦЮ СВОГО 65-РІЧЧЯ:
ОСВІТНІ, НАУКОВІ Й МИСТЕЦЬКІ ВЕКТОРИ ДІЯЛЬНОСТІ**

A. Stashevskiy, I. Stashevska

**DEPARTMENT OF FOLK INSTRUMENTS
OF KHARKIV STATE ACADEMY OF CULTURE
ON ITS 65th ANNIVERSARY:
EDUCATIONAL, SCIENTIFIC AND ARTISTIC VECTORS OF ACTIVITY**

У далекому 1959 р. на кафедрі хорового диригування факультету культурно-освітньої роботи Харківського державного бібліотечного інституту було створено секцію народних інструментів, яку вже за рік, тобто в 1960 р., реорганізовано в окрему спеціалізовану кафедру. Багато десятиліть кафедра народних інструментів тодішнього інституту культури плідно працювала в напрямі підготовки висококваліфікованих керівників самодіяльних оркестрів народних інструментів для клубів і будинків культури, а також викладачів для культурно-освітніх училищ, чим здійснила значний внесок у формування широкої мережі самодіяльних оркестрів народних інструментів на теренах України та колишніх республік Радянського Союзу, а також у розвиток харківської школи народно-інструментального виконавства.

Серед завідувачів кафедри, які в перші десятиліття існування кафедри активно сприяли її становленню і творчому сходженню, слід відзначити: Володимира Кончича, доцента Віктора Заболотного, заслуженого працівника культури України, професора Євгена Бортника, доцента Валерія Лігутіна, заслуженого діяча мистецтв України, доцента Віталія Куриська, доцента Олександра Дроботая, старшого викладача Віталія Петрова тощо. В останні роки ХХ та на початку нового ХХІ ст. 18 років кафедру очолювала заслужений діяч мистецтв України, професор Тетяна Большакова. У другій же половині 2010-х рр. керівництво кафедрою здійснювали доктор мистецтвознавства, професор Юрій Лошков, а за ним — кандидат педагогічних наук, доцент Лариса Шемет.

У різні роки на кафедрі працювали провідні діячі народно-інструментального жанру України, серед яких: професори, заслужені діячі мистецтв України Микола Лисенко, Борис Міхеев, Анатолій Гайденко, Яків Скибінський, Дмитро Остапенко, Юрій Алжнев, Ольга Бенч, Любов Мандзюк; народний артист України, композитор Володимир Золотухін; професори Костянтин Дорошенко, Микола Михальченко; доценти Алла Відуліна, Микола Лінник; заслужений артист України, доцент Віктор Цицирев; заслужений працівник культури України

Петро Васюра; старші викладачі Борис Шопен, Микола Чекмарьов, Павло Потапов, Анатолій Гребенніков, Галина Дуднікова, Лілія Кузьменко, Ольга Шевченко, Лариса Понікарова, Олександр Гончаров, Ірина Кононова та ін.

Наприкінці минулого століття, після реорганізації факультету культурно-освітньої роботи у факультет музичного мистецтва кафедра завершила свою історичну місію щодо підготовки спеціалістів у сфері художньої самодіяльності та розпочала (з 1998 р.) випуск фахівців з народно-інструментального виконавства в галузі академічного музичного мистецтва.

Протягом багатьох років викладачі кафедри народних інструментів Харківського інституту культури активно сприяли розвитку народно-інструментального виконавства в різних його формах. Так, помітний спадок на цій ниві залишили педагогічні кафедральні ансамблі: «Балалайка», «Український сувенір», «Хоткевичі» тощо. Найбільш яскраву сторінку в історії кафедри залишив ансамбль викладачів під керівництвом В. Заболотного, що діяв протягом 20 років у середині другої половини ХХ ст. Ансамбль проводив активну концертну діяльність, у тому числі й з багатьма відомими солістами-вокалістами Харкова.

На початку нового століття кафедра народних інструментів розгортає низку власних музичних проєктів, серед яких помітно виділяється масштабний двотуровий Всеукраїнський конкурс виконавців на народних інструментах «Слобожанський вернісаж», який протягом багатьох років збирав широкі кола учасників з музичних училищ, коледжів і мистецьких вишів зі всієї України.

Сьогодні одним з найважливіших напрямків діяльності кафедри є активна виконавська творчість її студентів, яка здебільшого концентрується в жанрах колективного музикування. Творчі колективи кафедри постійно концертують, беруть участь в урочистих заходах міста й області, звітують на сценах Харківської філармонії й оперного театру міста. Серед таких колективів своє почесне місце займає Оркестр народних інструментів кафедри, який неодноразово ставав лауреатом обласних, всеукраїнських і міжнародних конкурсів і фестивалів, активно пропагуючи у своїх концертних програмах творчість українських, у тому числі й харківських композиторів.

Народно-інструментальну ансамблеву творчість студентів кафедри презентує ціла низка камерних формацій, які також є учасниками і переможцями багатьох всеукраїнських і міжнародних музичних конкурсів та фестивалів. Так, уже майже 20 років під керівництвом старшого викладача Олександри Савицької в стінах кафедри функціонує відомий далеко за межами Харкова студентський ансамбль «Стожари», який у різні роки з успіхом виступав за кордоном, зокрема в Польщі, Грузії, Туреччині тощо. Активну концертну діяльність протягом тривалого часу здійснювали й численні ансамблі бандуристів, створені в різні часи старшим викладачем Надією Мельник, зокрема: гурти «Полум'я», «Чудасія», «Лілея», «Дебют», «Посіпаки». Сьогодні на кафедрі успішно діють: ансамбль баяністів-акордеоністів під керівництвом старшого викладача Тетяни Пасічинської, ансамбль гітаристів під керівництвом старшого викладача Максима Трянова, ансамбль домристів під керівництвом старшого викладача Яни Данилюк.

Не меншу уваги викладачі кафедри приділяють й сольній виконавській творчості студентів, орієнтуючи їх на підготовку сольних концертів і участь у міжнародних і всеукраїнських виконавських конкурсах. Так, лише за останні п'ять років студенти кафедри здобули понад 120 нагород на різних, у тому числі й престижних виконавських конкурсах в Україні і за кордоном. На кафедрі функціонує, затверджена вченою радою академії, мистецька школа баянно-акордеонного виконавства професора Андрія Сташевського.

Беззаперечним свідченням високого професіоналізму викладачів кафедри є широко визнана їх виконавська діяльність і активна концертна практика. Фактично всі члени кафедри у свій час здобули лауреатські звання престижних виконавських конкурсів, а сьогодні продовжують відшліфовувати своє високе мистецтво здебільшого в малих ансамблевих складах. Яскравою візитівкою професійної ансамблевої народно-інструментальної творчості міста Харкова є добре відоме в Україні та за її межами колоритне і харизматичне інструментальне тріо «Цим-Бан-До», за участі викладачів кафедри Надії Мельник, Олександри Савицької та Костянтина Хітушка. Репертуар ансамблю, поруч із творами сучасних українських композиторів, широко репрезентує власну творчість на основі народних мелодій. В активі ансамблю — понад 20 перемог на різних фестивалях і конкурсах, записи на обласному радіо і телебаченні, участь у різноманітних творчих заходах і програмах, гастрольні тури по містах України, Польщі, Грузії, Туреччині, Швейцарії, виступи в якості акомпануючої групи із всесвітньовідомим угорським скрипалем-віртуозом Робі Лакаташем тощо. Лише за останній (тобто 2025) рік ансамбль здійснив понад 50 концертних виступів на різноманітних майданчиках Харкова, України, зарубіжжя.

Інший відомий в Україні і за її межами музичний колектив кафедри — Харківський Гітарний Квартет (у складі викладачів Максима Трянова, Ірини Половинки, Андрія Брагіна і Сергія Горкуши). Ансамбль спеціалізується на виконанні сучасного академічного гітарного репертуару, веде активну концертну діяльність, презентує себе на концертних майданчиках різних мистецьких форумів і музичних фестивалів у містах України та Європи. Важливою подією у творчій біографії колективу стала його участь у минулому 2024 р. в Міжнародному симпозіумі мікротонавої музики в австрійському Зальцбурзі та в знаменитих Дармштадських літніх курсах нової музики в Німеччині. Харківський гітарний квартет, перебуваючи в постійному творчому пошуку, активно співпрацює з сучасними композиторами, що привело до появи унікального гітарно-ансамблевого репертуару, до якого увійшли твори відомих українських і зарубіжних, у тому числі й всесвітньовідомих авторів. Так, у творчому доробку ансамблю з'явилося понад 20 світових прем'єр нової гітарної музики, створеної саме для цього колективу.

Постійну концертну практику у своїй творчій діяльності впроваджують й інші викладачі кафедри. Зокрема, старший викладач кафедри, акордеоністка Тетяна Пасічинська регулярно виступає як солістка в супроводі оркестру народних інструментів кафедри, презентуючи здебільшого музику віртуозно-

естрадного жанру. Професор кафедри, баяніст Андрій Сташевський довгі роки виступає в складі інструментального дуету зі скрипалькою, професором ХДАК Інною Сташевською.

Багатогранна музична творчість викладачів кафедри народних інструментів ХДАК не обмежується лише інструментальним виконавством. В стінах кафедри працює й професійний композитор, яким є член Національної спілки композиторів України, завідувач кафедри Андрій Сташевський. Він є автором низки концертних творів для баяна, фортепіано, камерного ансамблю, а також музичних опусів у симфонічному жанрі. Твори композитора неодноразово виконувалися відомими українськими баяністами (у тому числі й квінтетом баяністів імені Миколи Різоля Національної філармонії України), звучали у виконанні різних симфонічних оркестрів під орудою відомих диригентів — Курта Шмідта (Австрія), народних артистів України Юрія Янка і Віталія Скакуна, заслуженої артистки України Вікторії Жадько, заслужених діячів мистецтв України Назара Яцківа та Олега Тищика та ін.

Основні напрями наукових інтересів кафедри народних інструментів ХДАК зосереджуються на вивченні шляхів становлення і функціонування народно-інструментального жанру виконавського мистецтва, народного музичного інструментарію, академічного та етнофольклорного сольного й колективного виконавства. Практика здійснення наукових фундаментальних досліджень на кафедрі була започаткована ще наприкінці 70-х рр. XX ст. У цей час і до кінця століття викладачами кафедри було підготовлено й захищено декілька кандидатських дисертацій. Це дослідження Миколи Лінника, Євгена Бортника, Лариси Шемет, Ольги Бенч. У новому столітті ця практика не змінилася, а збагатилася новими напрямками й формами наукової роботи.

Сьогодні науковий потенціал кафедри складають дослідницькі доробки двох докторів мистецтвознавства (Андрія Сташевського і Юрія Лошкова), доктора філософії з мистецтвознавства (Максима Трянова) кандидата педагогічних наук (Лариси Шемет), інших професорів, доцентів і викладачів кафедри. Доктор мистецтвознавства Юрій Лошков, коло наукових інтересів якого складають питання історії народно-інструментального виконавства Слобожанщини (зокрема творчість Володимира Комаренка) та становлення диригентського виконавства в Україні, є автором понад 100 наукових робіт, зокрема чотирьох монографій, низки розділів у колективних монографіях, має інші публікації. Науковий доробок доктора мистецтвознавства Андрія Сташевського — понад 150 публікацій, зокрема 6 фундаментальних праць, з яких — 4 монографії і 2 навчальних посібники під грифом Міністерства освіти. Коло наукових інтересів дослідника концентрується на проблемах жанрово-стильової трансформації сучасної баянної музики, специфіки її системи виражальних засобів, загальних питань розвитку народно-інструментального мистецтва. Наукові роботи доктора філософії з мистецтвознавства Максима Трянова охоплюють проблему комплексного вивчення художнього феномену гітарного ансамблю в музичному мистецтві сучасності. Серед інших об'ємних наукових і навчально-методичних

праць, виданих викладачами кафедри в останні роки, слід відзначити різні за змістом і тематикою навчальні посібники Тетяни Большакової, Лариси Понікарової, Лариси Шемет, Віктора Цицирева; навчальні хрестоматії Олександра Гончарова, Олександри Савицької та Надії Мельник.

Потужність і авторитет наукової платформи кафедри народних інструментів забезпечує функціонування в її стінах двох наукових шкіл — професорів Юрія Лошкова і Андрія Сташевського, під науковим керівництвом яких ведуться дослідження і захищаються дисертації не тільки представників народно-інструментального жанру, а й фахівців інших музичних спеціальностей. З наукового класу Юрія Лошкова вийшли двоє докторів наук, шість кандидатів наук, двоє докторів філософії в галузі мистецтвознавства. Під науковим керівництвом Андрія Сташевського шестеро аспірантів захистили дисертації на здобуття ступеня доктора філософії в галузі мистецтвознавства. Крім того, обидва науковця, які представляють докторський кейс кафедри, є членами редколегій провідних наукових видань, постійно беруть участь у захистах дисертаційних робіт в якості членів спеціалізованих рад, опонентів і рецензентів.

Сьогодні викладачі кафедри народних інструментів беруть постійну участь у міжнародних наукових конференціях в Україні і за кордоном, публікують наукові роботи, присвячені актуальним проблемам народно-інструментального жанру, видають науково-методичні й навчальні матеріали, розробляють і вдосконалюють навчальні програми тощо. Окремою сторінкою діяльності викладачів кафедри слід відзначити проведення ними відкритих лекцій і майстер-класів з виконавського мистецтва. Так, лише у 2025 р. такі заходи здійснили старші викладачі: Надія Мельник (Полтавський музичний коледж імені М. Лисенка), Максим Трянов (Харківський коледж мистецтв); Яна Данилюк (Дніпровська академія музики), професор Андрій Сташевський (Дніпровська академія музики, Криворізький музичний коледж, Словенська асоціація акордеоністів м. Мурська Собота).

Прямим наслідком високого професіоналізму і багатогранної творчої діяльності викладачів кафедри сьогодні стали результати внутрішнього академічного рейтингу ХДАК (за 2024–2025 навчальний рік), у якому кафедра посіла перше місце на музичному факультеті та увійшла в 5-ку кращих серед майже 30 кафедр академії. За роки свого існування кафедра випустила сотні фахівців народно-інструментальної галузі, які вдало реалізували себе на всіх ланках і поверхах музичної освіти та культури: від викладачів музичних шкіл і керівників самодіяльності й до митців, освітян й керівників культури з високими державними почесними званнями, вченими званнями, науковими ступенями тощо. Активна концертна діяльність викладачів кафедри сьогодні відома далеко за межами Харкова і України, а їх наукові здобутки складають важливий сегмент вітчизняного музикознавства.

Відзначаючи своє 65-річчя кафедра народних інструментів Харківської державної академії культури сьогодні постає як потужний осередок високопрофесійних діячів народно-інструментального мистецтва, який органічно, плідно й

показово проявляє себе на всіх напрямках своєї творчої діяльності — інструментально-виконавської, композиторської, наукової й науково-методичної, освітньо-педагогічної, культурно-просвітницької тощо.

Список використаних джерел:

1. Понікарова Л. Харківська академічна школа народно-інструментального виконавства (з досвіду діяльності кафедри народних інструментів ХДАК 1959–2004 рр.) : навч. посіб. Харків : ІНЖЕК, 2005. 76 с.
2. Про підсумки діяльності Харківської державної академії культури у 2024–2025 навчальному році та завдання на наступний 2025–2026 навчальний рік : (за матеріалами доп. в. о. ректора ХДАК Наталії Рябухи на конф. трудового колективу Академії 29 серп. 2025 р.) / Харків. держ. акад. культури ; [матеріали підгот.: Рябуха Н. О. (керівник), Сташевська І. О., Соляник А. А. та ін.]. Харків : ХДАК, 2025. 263 с.
3. Сташевський А. Кафедра народних інструментів. *Харківська державна академія культури: до 95-річчя з дня заснування* : монографія. Харків : ХДАК, 2024. С. 165–172.

Т. Большакова

ГОРДІСТЬ КАФЕДРИ НАРОДНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ХДАК — ЇЇ ВИПУСКНИЦЯ ВАЛЕНТИНА БІЛЕНЬКА: ЖИТТЯ І ТВОРЧІСТЬ МИТЦЯ В СЛУЖІННІ НАРОДНОМУ МУЗИЧНОМУ МИСТЕЦТВУ

T. Bolshakova

THE PRIDE OF THE DEPARTMENT OF FOLK INSTRUMENTS OF KSAC — ITS GRADUATE VALENTYNA BILENKA: THE LIFE AND CREATIVE PATH OF AN ARTIST DEVOTED TO FOLK MUSICAL ART

Кафедра народних інструментів Харківської державної академії культури — це не просто навчальний підрозділ, а справжній осередок академічного народно-інструментального мистецтва сходу України, що протягом 65 років залишається провідним центром формування професійних виконавців, педагогів, диригентів та діячів культури. Її історія — це шлях становлення та розвитку цілої мистецької школи, яка поєднала в собі найкращі традиції українського народного музикування і високі стандарти академічної виконавської культури. Визначаючи художні орієнтири, виховуючи любов до народного мистецтва й утверджуючи його гідне місце в сучасному музичному просторі, кафедра послідовно формувала у своїх студентів не лише майстерність, а й духовну причетність до великої культурної справи — збереження і примноження музичної спадщини України.

Найвищим досягненням кафедри, безперечно, є її випускники — покоління талановитих митців, які продовжують традиції харківської народно-інструментальної школи, утверджуючи авторитет вітчизняної культури як на національному, так і на міжнародному рівнях. Саме їхня творча самореалізація, професійна зрілість і педагогічна діяльність стали найкращим свідченням того, що кафедра народних інструментів ХДАК — це середовище, де народжується справжнє мистецтво.